

Analyse

09. oktober 2024

Danskerne vil gå langt for at forebygge sabotage og blive mere uafhængige af andre lande

Af Sarah Koelemij Andersen og Ida Skov Nilausen

Siden Rusland invaderede Ukraine den 24. februar 2022, har politikere arbejdet med at styrke forsvaret og beredskabet for at ruste Danmark i en tid med stigende geopolitisk uro. Denne analyse undersøger befolkningens bekymringer og opfattelse af sandsynligheden for krig og sabotage. Analysen undersøger også i hvor høj grad befolkningen er villige til at støtte politiske initiativer, der har til hensigt at forebygge fjendtlige handlinger og mindske forsyningsafhængigheder af andre lande.

Det viser analysen:

- Knap en tredjedel af danskerne bekymrer sig om krig i Europa én gang om ugen eller oftere, og når det gælder bekymringer for krig i Danmark, er det samme tal 18 pct. Bekymring for krig er mere udtalt blandt kvinder end mænd i undersøgelsen.
- To tredjedele af danskerne vurderer, at det er sandsynligt, at en sabotagehandling fra en udenlandsk stat inden for de næste to år vil lede til en situation, hvor større grupper af danskere periodevis ikke har adgang til digital infrastruktur fx internettet. For finansiel infrastruktur såsom betalingssystemer mener ca. 60 pct., at det er sandsynligt.
- Danskerne vil generelt gå langt for at forebygge sabotage og blive mere uafhængige af andre lande. Højest er betalingsvilligheden for at mindske energifafhængigheder, hvor danskerne siger, at de er villige til at betale ca. 1.600 kr. pr. måned og lavest er den for at støtte militær oprustning i Baltikum, hvor betalingsvilligheden er op til 21 kr. pr. måned.
- Samlet set svarer det til, at danskerne er villige til at betale mellem 2,6 og 7,7 mia. kr. pr. måned for at mindske energifafhængigheder, når vi tager højde for, at den faktiske betalingsvillighed ofte er lavere, end den hypotetiske, som vi estimerer.

Kontakt

Økonom
Sarah Koelemij Andersen
Tlf. 3115 4212
E-mail ska@kraka.dk

1. Sammenfatning

Krigsspændinger og sikkerhed fylder i den politiske samtale

Sikkerhed, krig og beredskab har fyldt i medierne og i den politiske samtale i de seneste år. Med Ruslands invasion af Ukraine rykkede krigen for første gang i mange år tæt på danskerne, og det kan muligvis have påvirket, hvordan danskerne tænker på sikkerhed samt hvor meget og hvor ofte, de bekymrer sig for krig.

Vi har spurgt danskerne om deres bekymringer

I en ny spørgeskemaundersøgelse foretaget af Epinion for Kraka-Deloitte, har vi derfor spurgt et repræsentativt udsnit på 2.000 respondenter i den danske befolkning om deres bekymringer for fremtidig optrapning af konfliktniveauet og fjendtlige handlinger, samt deres villighed til at betale for initiativer der kan styrke sikkerheden og afhjælpe afhængigheder af andre lande.

31 pct. bekymrer sig ugentligt om krig i Europa

Ca. en tredjedel bekymrer sig om krig i Europa en gang om ugen eller oftere. Ca. halvdelen af danskerne vurderer det dog usandsynligt, at Rusland vil indlede et angreb på et NATO-land inden for de næste to år. Hvis det alligevel skulle ske, bakker 61 pct. af de adspurgte mænd op om at sende danske soldater i krig, mens det samme kun gør sig gældende for 32 pct. af de adspurgte kvinder.

Danskerne tror at sabotage i DK er sandsynligt

Selvom et flertal af danskerne ikke er bekymrede for egentlig krig på dansk jord, vurderer en relativt stor andel danskere, at det er sandsynligt, at Danmark kan blive ramt af andre fjendtlige handlinger fra en udenlandsk stat inden for de næste to år. Det gælder især angreb rettet mod digital og finansiel infrastruktur, fx internet og betalingssystemer, hvor andelen, der finder det sandsynligt, er henholdsvis 67 pct. og 59 pct.

Danskerne vil betale for uafhængighed og sikkerhed,...

Udover at se på danskernes bekymringer for krig og fjendtlige handlinger, undersøger vi også deres villighed til at betale for forskellige forebyggende initiativer og for at styrke forsyningssikkerheden. Danskerne er generelt meget mere villige til at betale for at mindske EU's afhængighed af andre lande og for at forebygge cyberangreb, end de er til at betale for oprustning, jf. figur 1. Når vi inkluderer kontrolvariable, estimerer vi, at danskerne er villige til at betale ca. 1600 kr. om måneden for at mindske EU's energiafhængigheder, mens de kun er villige til at betale 21 kr. om måneden for at støtte militær oprustning i Baltikum.

... men den faktiske betalingsvilje kan være lavere

Den hypotetiske betalingsvillighed, som vi estimerer, er i gennemsnit ca. tre gange større end faktisk betalingsvillighed baseret på studier af observeret adfærd, jf. DØRS (2012). Når vi tager højde for det, svarer vores resultater til, at danskerne samlet set vil betale mellem 2,6 til 7,7 mia. kr. pr. måned for at mindske energiafhængigheder og mellem 0,03 til 0,1 mia. kr. for at støtte militær oprustning i Baltikum.

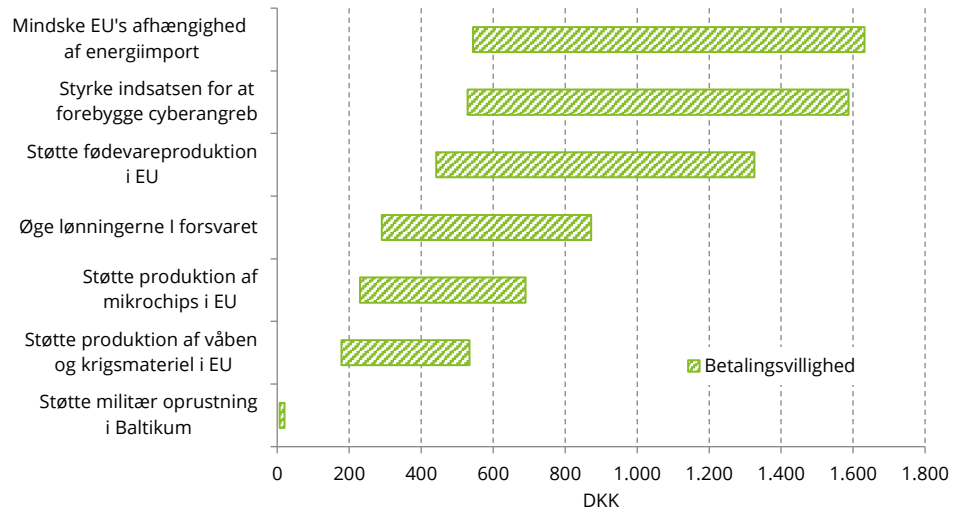
Danskerne vil i lavere grad støtte militær oprustning

Selvom den hypotetiske betalingsvillighed muligvis er højere end den faktiske betalingsvillighed, så er den relative betalingsvillighed mellem de to indsatser alligevel slående. Særligt set i lyset af, at vi i analysen også finder, at en stor andel af danskerne er bekymrede for krig, både i og uden for Europa samt i Danmark.

Opbakning er størst til sager, der fylder i danskernes hverdag

Efter Ruslands invasion af Ukraine har der været stort fokus på EU's afhængighed af energiimport. Dels kunne danskerne mærke effekten i deres hverdag, da energipriserne steg oven på invasionen, dels har det fyldt i den offentlige samtale, hvordan Rusland udnyttede EU's energiafhængighed som et pressionsmiddel. Det kan muligvis være en del af forklaringen på, hvorfor betalingsvilligheden er så høj for tiltaget, der skal mindske EU's afhængighed af energiimport.

Figur 1 Estimeret gennemsnitlig betalingsvillighed pr. måned for politiske initiativer

Anm.: De gennemsnitlige betalingsvilligheder er estimeret ved at anvende metoden beskrevet i afsnit 4, hvor vi har kontrolleret for en række baggrundsvariable såsom køn, alder, indkomst, uddannelsesniveau, børn samt en variabel, der angiver respondentens "bekymringsprofil". Betalingsvilligheden er vist som et spænd, hvor den øvre del af spændet angiver den estimerede betalingsvillighed, og spændet illustrerer usikkerheden, der er forbundet med at opgøre betalingsvillighed ud fra hypotetiske svar.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte.

2. Danskerne er bekymrede for krig og sabotage

Krig og sabotage optager politikkerne

Rusland invaderede Ukraine den 24. februar 2022. Sverige og Finland er sidenhen blevet indlemmet i NATO, flere lande, herunder Danmark, udvider forsvarsbudgetterne, og der er kommet nye nationale anbefalinger til nødberedskab. Krigen mellem Rusland og Ukraine og det øgede politiske fokus på forebyggelse og sikkerhed kan bidrage til bekymringer for krig og fjendtlige handlinger i befolkningen. Samtidigt sætter krigsspændingerne fokus på, om der er områder af økonomien, hvor Danmark er afhængige af at handle med bestemte lande, og hvor virksomheders værdikæder kan komme under pres, hvis konfliktniveauet optrappes.

Vi har spurgt danskerne om deres bekymringer

I en ny spørgeskemaundersøgelse foretaget af Epinion for Kraka-Deloitte, har vi derfor spurgt et repræsentativt udsnit af den danske befolkning om deres bekymringer for fremtidig optrapning af konfliktniveau og fjendtlige handlinger, jf. boks 2.

Boks 1 Befolkningsundersøgelsen

Epinion har foretaget en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse hos danskere fra 18 år og opefter for Kraka-Deloitte med det formål at undersøge danskernes holdninger til globalisering og forsyningsikkerhed i en kontekst af øgede geopolitiske spændinger. Spørgeskemaet er blevet besvaret af 2.053 personer og er indsamlet repræsentativt efter køn, alder, bopælsregion og uddannelse. Svarene er indsamlet i august 2024.

Spørgeskemaet indeholder tre dele:

- Et modul om danskernes holdning til forskellige aspekter ved globalisering, inkl. i en kontekst af øgede geopolitiske spændinger.
- Et modul om danskernes forventninger til og bekymringer for fremtidige scenarier for konfliktoptrapning og fjendtlige handlinger.
- Et modul om danskernes betalingsvillighed for at undgå fjendtlige handlinger og dermed styrke forsyningsikkerheden.

Flere kvinder end mænd bekymrer sig om krig

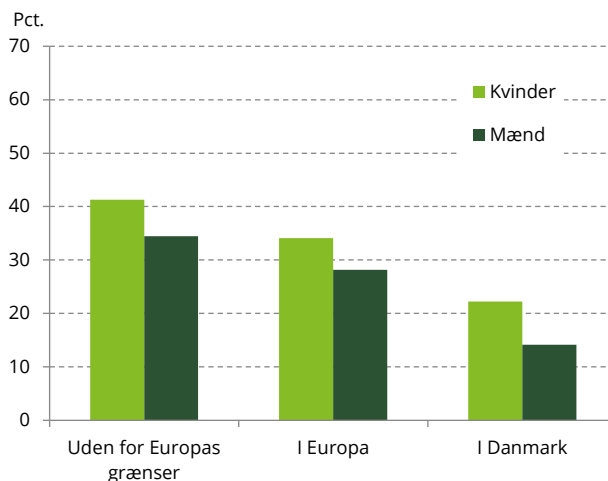
Danskerne er mest bekymrede for krig uden for Europas grænser og mindst for krig i Danmark, jf. figur 2.a. Alligevel er der 18 pct., der én gang om ugen eller oftere bekymrer sig om krig i Danmark. Der er generelt en større andel blandt kvinder, der svarer, at de ofte bekymrer sig om krig sammenlignet med mænd.

Militært angreb på NATO-land vurderes usandsynligt

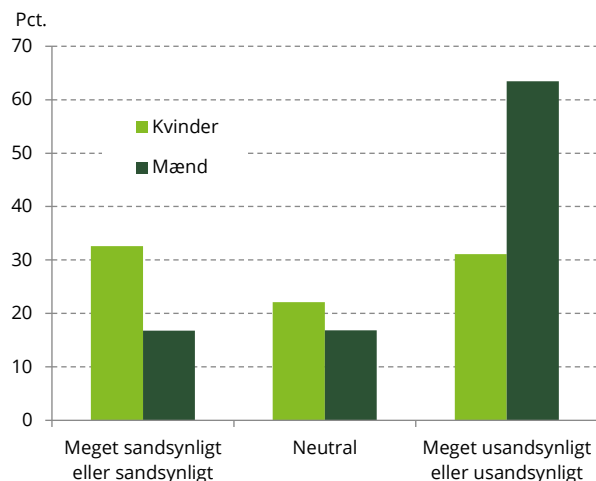
Adspurgt om det er sandsynligt, at Rusland vil indlede et militært angreb på et NATO-land, svarer en tredjedel af kvinder, at det er sandsynligt, jf. Figur 2.b. Det er næsten dobbelt så stor en andel som blandt mænd, der har deltaget i undersøgelsen. Det viser, at kvinder ikke kun er mere bekymrede for krig end mænd er, men også i højere grad vurderer, at det er mere sandsynligt, at der kan forekomme angreb. Omtrent halvdelen af danskerne mener dog, at det er usandsynligt, at Rusland vil indlede et militært angreb på et NATO-land, jf. Bilag 1.

Figur 2 Danskernes bekymringer for krig og opfattelse af sandsynligheden af et militært angreb på et NATO-land

Figur 2.a Andel der én gang om ugen eller oftere bekymrer sig om krig

Figur 2.b Hvor sandsynligt tror du, det er, at Rusland vil indlede et militært angreb på et NATO-land (ekskl. Danmark) inden for de næste to år?

Anm.: I figur a) har vi spurgt danskerne: "Hvor ofte bekymrer du dig om krig". De viste andele er summen af de tre svarmuligheder "Hver dag", "Flere gange om ugen" og "ca. én gang om ugen". Søjlerner summerer ikke altid til 100 pct., fordi "ved ikke"-svar er udeladt.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte. Se boks 1 for en uddybende beskrivelse af undersøgelsen.

Danskere vil ikke sende bekendte i krig, ...

Vi har også bedt danskerne om at tage stilling til, hvorvidt de er villige til at bakke op om, at forskellige personer bliver sendt i krig i tilfælde af, at Rusland alligevel skulle indlede et angreb på et NATO-land. Her bakker 32 pct. af kvinder og 61 pct. af mændene op om at sende danske soldater i krig. Opbakningen er markant lavere til selv at blive sendt i krig, eller at personer fra egen

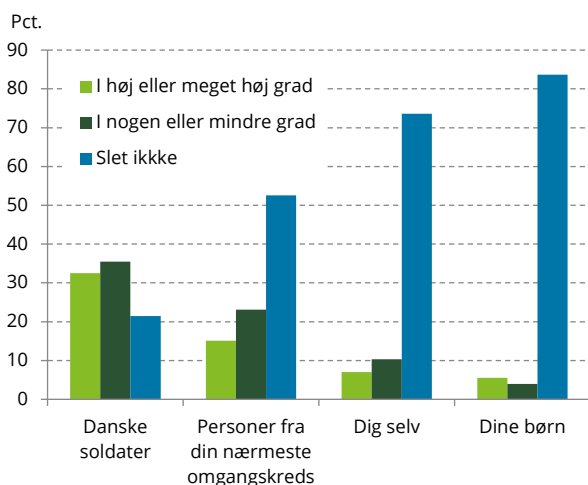
omgangskreds sendes i krig, jf. figur 3. Der er også meget lav opbakning til at sende egne børn i krig, selvom vi har bedt respondenterne om at forholde sig til personer, der først har gennemgået et forløb med militær træning.

... og opbakningen er lav, især blandt kvinder

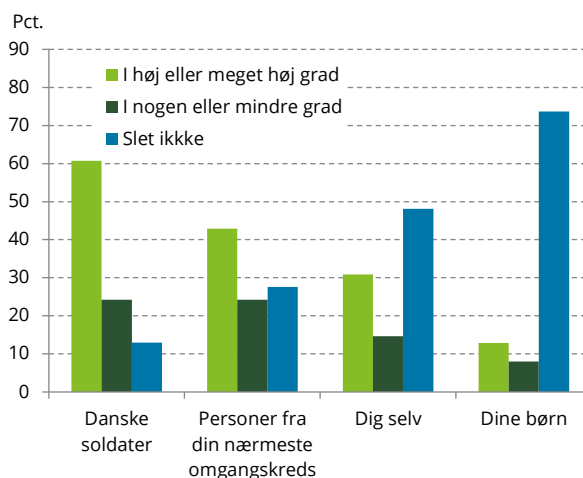
Selvom kvinder i højere grad end mænd vurderer det sandsynligt, at et angreb vil finde sted, er der altså ikke tegn på, at det giver anledning til en større opbakning til at sende folk i krig, snarere tværtimod. Uanset om det handler om danske soldater generelt, personer fra deres omgangskreds, dem selv eller deres børn, bakker mænd i langt højere grad op om at sende forskellige personer i krig inkl. sig selv.

Figur 3 Danskernes opbakning til at sende personer, der har gennemført militær træning, i krig, fordelt på køn

Figur 3.a Kvinder

Figur 3.b Mænd

Anm.: Vi har spurgt: "I tilfælde af at Rusland indleder et angreb på et NATO-land (eksklusiv Danmark), i hvor høj grad vil du være villig til at bakke op om, at følgende personer sendes i krig?". Søjlerne summerer ikke altid til 100 pct., fordi "ved ikke"-svar er udeladt.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte. Se boks 1 for en uddybende beskrivelse af undersøgelsen.

Danskerne mener, at sabotage er sandsynligt

Selvom et flertal af danskerne ikke er bekymrede for egentlig krig på dansk jord, vurderer en relativt stor andel, at det er sandsynligt, at Danmark kan blive ramt af andre fjendtlige handlinger fra en udenlandsk stat inden for de næste to år, jf. figur 4. I undersøgelsen har vi defineret en fjendtlig handling som målrettede cyberangreb eller nålestikangreb rettet mod samfundsinstitutioner eller kritisk infrastruktur som fx el, gas, varmeværker eller betalingssystemer.

Flest mener, det er sandsynligt i alle typer af infrastruktur

Den slags sabotagehandlinger kan have forskelligt omfang. I undersøgelsen har vi bedt danskerne om at vurdere sandsynligheden for et scenarie, hvor en fjendtlig handling leder til en situation, hvor en større gruppe af danskere periodevis ikke har adgang til de forskellige typer af infrastruktur. For hvert af de oplyste typer af infrastruktur er der mindst 40 pct. af danskerne, der angiver det sandsynligt.

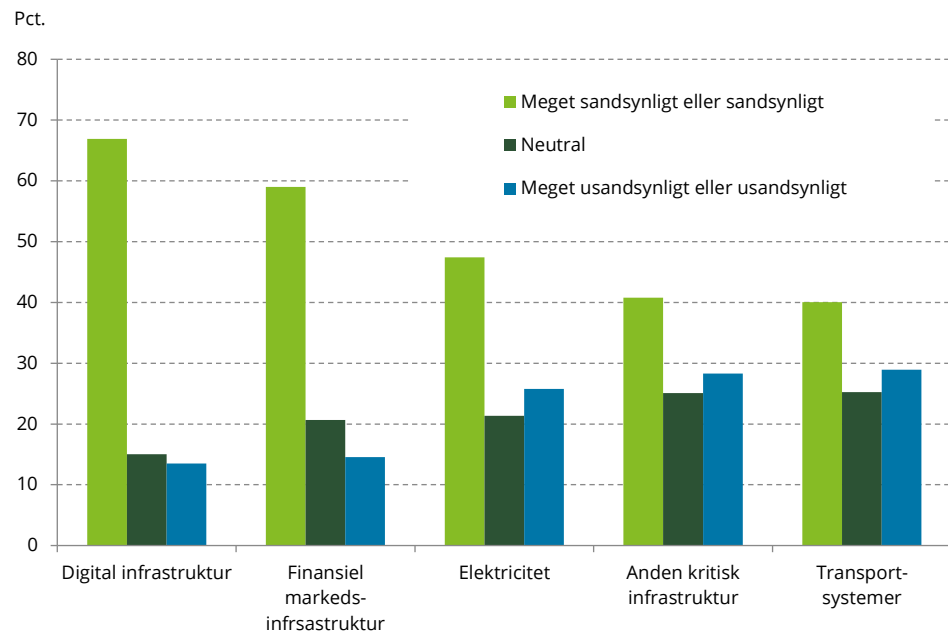
Digital og finansiel infrastruktur vurderes mest udsat

Flest danskere vurderer, at et cyberangreb kan medføre periodevis manglende adgang til digital infrastruktur såsom internettet, hvor 67 pct. svarer, at det er sandsynligt. Det stemmer godt overens med at Forsvarsministeren i juni 2024 annoncerede, at trusselsniveauet for destruktive cyberangreb mod virksomheder, organisationer og myndigheder hæves fra lav til middel. Det vil sige, at myndighederne vurderer, at der er en generel trussel, og at angreb er mulige. Desuden har vi allerede set, at danske virksomheder som fx Mærsk og Vestas kan blive udsat for cyberangreb.¹²

¹ [Cyber attack update | A.P. Møller - Mærsk A/S \(maersk.com\)](#)

² [Third update on cyber incident \(vestas.com\)](#)

Figur 4 Befolkningens vurdering af sandsynlighed for sabotage rettet mod forskellige typer af infrastruktur

Anm.: Vi har spurgt danskerne: "Hvor sandsynligt tror du, det er, at en fjendtlig handling fra en udenlandsk stat inden for de næste to år vil lede til en situation, hvor større grupper af danskere periodevis ikke har adgang til: Elektricitet, Digital infrastruktur (fx internettet), Transportsystemer (fx veje, broer eller lufthavne), Finansiell markedsinfrastruktur (fx betalingsystemer) og Anden kritisk infrastruktur (fx hospitaler eller vandforsyning)". Søjlerne summerer ikke altid til 100 pct., fordi "ved ikke"-svar er udeladt.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte samt egne beregninger. Se boks 1 for en uddybende beskrivelse af undersøgelsen.

3. Befolkningen er villige til at betale for uafhængighed og forebyggende indsatser mod sabotage

Vi har spurgt danskerne om deres villighed ...

Danskerne giver udtryk for, at de er bekymrede for krig og sabotage. Derfor er det oplagt at undersøge, om der er politisk opbakning i befolkningen til at igangsætte forskellige initiativer, der har til hensigt at mindske risikoen for krig og fjendtlige handlinger på dansk jord. Som en del af vores undersøgelse har vi således spurgt til befolkningens betalingsvillighed for forskellige initiativer, der kan bidrage til at øge sikkerheden og mindske afhængigheder af andre regioner.

... til at støtte politiske initiativer...

Da den slags tiltag typisk finansieres via skattebetalinger, vil opbakning til initiativet ofte indebære en privatøkonomisk udgift. Vi udleder derfor danskernes betalingsvillighed ved at spørge, om de for en række udvalgte initiativer er villige til at støtte regeringens forslag, hvis initiativet er forbundet med en månedlig privatøkonomisk udgift, jf. boks 2.

... når det indebærer en udgift at støtte forslaget

For at estimere betalingsvilligheden, anvender vi den såkaldte betingede værdisætningsmetode (contingent valuation method), hvor respondenterne præsenteres for tilfældige udgifter på mellem 10 kr. og 1.000 kr. for hvert tiltag. Metoden er inspireret af Mildnerberger et. al. (2019) og er nærmere beskrevet i afsnit 4.

Boks 2 Sådan har vi spurgt danskerne

Respondenterne mødes først af følgende introducerende tekst i spørgeskemaet:

"Vi vil nu stille nogle spørgsmål til, om du er villig til at støtte en række forskellige politiske initiativer i relation til at styrke sikkerheden og forsyningssikkerheden i Danmark. Initiativerne er finansieret af de offentlige finanser, og du skal derfor forestille dig, at det vil være forbundet med en privatøkonomisk omkostning at støtte initiativet".

Efter de er blevet gjort opmærksomme på, at initiativerne er forbundet med en privatøkonomisk omkostning, stiller vi deltagerne følgende spørgsmål, hvor de har mulighed for at svare "ja" eller "nej" i et batteri af syv oplistede initiativer.

"For hvert af følgende initiativer bedes du vurdere, om du vil støtte regeringens forslag til initiativet, hvis hvert initiativ koster den gennemsnitlige danske borger [udgift] DKK pr. måned."

Vi har bedt respondenterne om at tage stilling til, om de vil støtte en række forskellige initiativer. Initiativerne præsenteres for respondenterne i en randomiseret rækkefølge:

- Støtte militær oprustning i Baltikum
- Øge lønningerne i forsvaret
- Styrke indsatsen for at forebygge cyberangreb
- Støtte fødevarerproduktion i EU
- Støtte produktion af mikrochips i EU
- Støtte produktion af våben og krigsmateriel i EU
- Mindske EU's afhængighed af energiimport (fx russisk gas eller olie fra Mellemøsten)

Den månedlige udgift, som respondenterne præsenteres for, varierer tilfældigt mellem beløbene 10, 50, 100, 500 og 1.000 kr., men er ens for alle syv initiativer. Hvert beløb blev således præsenteret for ca. 20 pct. af vores respondenter, da de skulle tage stilling til, om de ville støtte initiativerne.

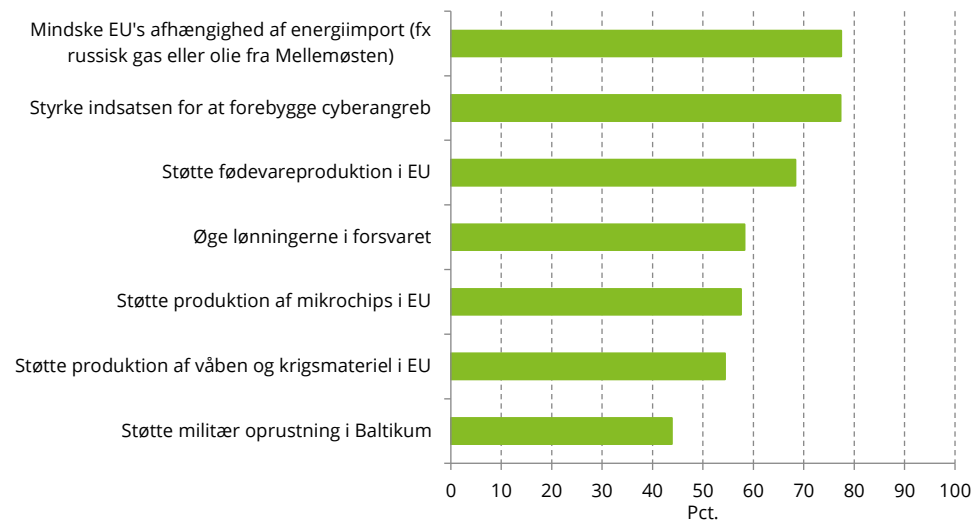
Størst opbakning til at mindske energi-afhængighed

På tværs af initiativer er der størst opbakning til hhv. at mindske EU's afhængighed af energiimport og til at styrke indsatsen for at forebygge cyberangreb, hvor 77 pct. bakker op om begge tiltag, når vi ser på den samlede andel, der vil støtte på tværs af alle beløb, jf. figur 5. Selv når initiativet er forbundet med en månedlig udgift på 1.000 DKK for den gennemsnitlige dansker, er der 65 pct., der bakker op om hvert af de to tiltag, jf. bilag 1. Der er omvendt lavest opbakning til at støtte militær oprustning i Baltikum, hvor under halvdelen af danskerne er villige til at støtte forslaget på tværs af beløb.

Prioritering flugter med bekymringer

Denne prioritering flugter med, at danskerne vurderer sandsynligheden højere for hybridkrig og sabotage end egentlige militære angreb. Derudover peger det i retning af, at der er en større vilje til at bakke op om initiativer, der har en forebyggende effekt på risici, der kan ramme den danske befolkning selv, end for risici der primært har konsekvenser længere væk fra Danmark.

Figur 5 Opbakning til de politiske initiativer

Anm.: Figuren angiver andelen af respondenter som har svaret "Ja" til at støtte hvert initiativ på tværs af alle respondenter, uanset hvilket beløb de er præsenteret for.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte. Se boks 1 for en uddybende beskrivelse af undersøgelsen.

Danskerne vil betale mest for forsynings- og cybersikkerhed

Danskernes prioritering mellem initiativer fremstår endnu tydeligere, når vi estimerer den gennemsnitlige betalingsvillighed for hvert initiativ, jf. figur 6. Danskerne er villige til at gå meget langt for initiativer, der styrker forsyningsikkerheden af energi og fødevarer, og for at støtte forebyggelse af cyberangreb. Vi udleder, at den gennemsnitlige betalingsvillighed for disse tre initiativer er mellem ca. 1.300 kr. og 1.600 kr. pr. måned, når vi tager højde for respondenternes baggrundsvariable som alder, køn, børn, uddannelse og indkomst. Betalingsvilligheden for at støtte militær oprustning i Baltikum er estimeret til 21 kr. pr. måned, og danskerne vil betale ca. 530 kr. pr. måned for at støtte produktion af våben og krigsmateriel i EU.

Faktisk betalingsvillighed er tit lavere end hypotetisk

Det kan forekomme overraskende, at den gennemsnitlige betalingsvillighed for nogle initiativer overstiger de beløb, vi har præsenteret for respondenterne. Når så mange angiver, at de er villige til at bakke op om tiltagene, selvom det indebærer en meget høj månedlig udgift for den gennemsnitlige dansker, kan det tyde på, at danskernes betalingsvillighed bare er højere end det maksimale beløb, vi har spurgt til. Det er dog formentlig også et udtryk for, at spørgsmålene og svarene er hypotetiske, og at respondenterne ikke i lige så høj grad i virkeligheden vil være parate til at betale beløbet for at støtte forslaget, som de giver udtryk for. DØRS (2012) peger på, at hypotetisk betalingsvillighed i gennemsnit er ca. tre gange større end faktisk betalingsvillighed, men at det afhænger af studiets udformning. Resultaterne kan derfor bedst anvendes til at få indblik i, hvilke sager befolkningen vil ofre sig mere for relativt til andre.

Samlet betalingsvilje på op til 7,7 mia. kr. pr. måned

For den voksne danske befolkning på 20 år og opefter svarer den estimerede betalingsvillighed til 7,7 mia. kr. for mindre energiafhængighed. Når der tages forbehold for, at beløbet kan være op til tre gange så lavt for den faktiske betalingsvillighed, giver det et spænd på 2,6 til 7,7 mia. kr. pr. måned. En tilsvarende beregning viser, at danskerne samlet set vil betale mellem 1,4 og 4,2 mia. kr. pr. måned for at øge lønningerne i forsvaret og 0,03 til 0,1 mia. kr. for at støtte militær oprustning i Baltikum. Med udgangspunkt i det nedre spænd, svarer betalingsvilligheden til ca. 31 mia. kr. om året. Til sammenligning blev den økonomiske ramme i forsvarsforliget i foråret 2024 forhøjet med i alt ca. 35 mia. kr. i 2024-2028.³

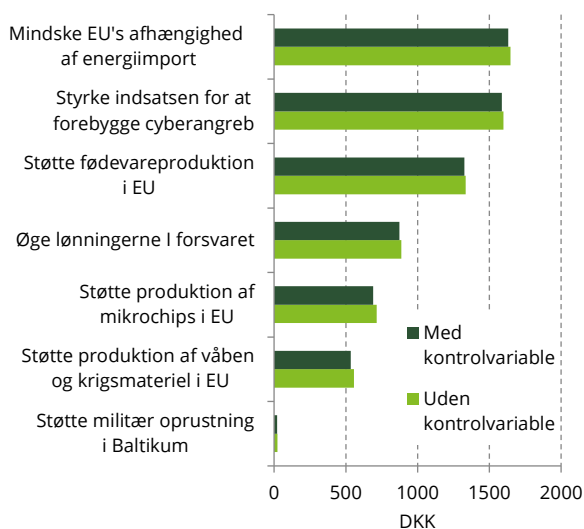
³ [Bredt flertal bag fremrykning af investeringer i Forsvaret \(fmn.dk\)](#)

Energiimport fylder muligvis mere pga. Ruslands invasion

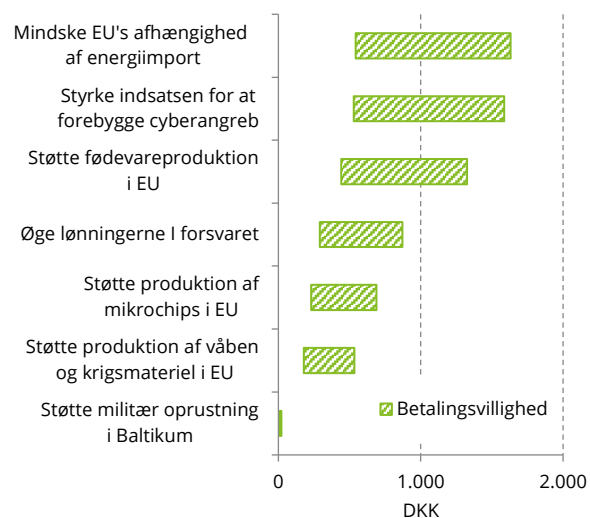
At betalingsvilligheden er størst til at mindske energifafhængigheder kan være et udtryk for, at emnet er kommet tæt ind i danskernes bevidsthed i kølvandet på energikrisen, hvor elregningerne steg betragteligt for husholdningerne. En anden forklaring kan være, at danskerne er bevidste om, at Rusland anvender energi som våben. Det vil flugte med lignende undersøgelser, der finder, at danskernes offervilje er stor for sager, der kan forbindes med Ukraine-krigen.⁴

Figur 6 Estimeret gennemsnitlig betalingsvillighed pr. måned for politiske initiativer

Figur 6.a Estimeret betalingsvillighed

Figur 6.b Betalingsvillighed illustreret som spænd

Anm.: De gennemsnitlige betalingsvilligheder er estimeret ved at anvende metoden beskrevet i afsnit 4, hvor vi har kontrolleret for en række baggrundsvariable såsom køn, alder, indkomst, uddannelsesniveau, børn samt en variabel, der angiver respondentens "bekymringsprofil". Betalingsvilligheden er i figur b vist som et spænd, hvor den øvre del af spændet angiver den estimerede betalingsvillighed, og spændet illustrerer usikkerheden, der er forbundet med at opgøre betalingsvillighed ud fra hypotetiske svar.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte.

Færre ønsker at støtte dyre initiativer

For alle de adspurgte politiske initiativer finder vi som forventet, at en stigning i den månedlige udgift er forbundet med en negativ effekt på villigheden til at støtte tiltaget. Det gælder ikke mindst blandt respondenter med lavere indkomster, som også generelt er mindre villige til at bakke op, på tværs af alle initiativer, jf. bilag 1. Helt forventeligt finder vi også, at der generelt er en større tilbøjelighed til at bakke op om initiativerne, blandt de respondenter, der er bekymrede for krig og sabotage.

Kvinder er mindre villige til at betale trods bekymring

Alligevel finder vi, at kvinder, alt andet lige, er mindre villige end mænd til at støtte de forskellige initiativer. Det kan forekomme en smule overraskende, at kvinder i højere grad end mænd bekymrer sig for krig, men i lavere grad end mænd er villige til at bakke op om forskellige initiativer, der har til hensigt at øge sikkerheden. Forklaringskraften fra køn bliver ikke svækket af at inkludere bekymringsgraden og øvrige variable i regressionen, hvilket tyder på, at der er nogle forskelle mellem køn, som ikke alene kan forklares af socioøkonomiske forhold og bekymring.

Danskerne bekymrer sig, men er uvillige til at sende folk i krig ...

Samlet set giver analysen indblik i, at bekymringer for krig og fjendtlige handlinger i et vist omfang fylder for danskerne, særligt hvad angår krigshandlinger i og udenfor resten af Europa. Alligevel er der en lav grad af opbakning i befolkningen til at sende soldater i krig, i tilfælde af at Rusland vil indlede et militært angreb på et NATO-land, og også lav betalingsvillighed for oprustning i Baltikum. Denne holdning er særligt udtalt blandt de adspurgte kvinder.

⁴ Se fx Dreyer og Damsbo-Svendsen (Forthcoming) eller Weekendavisen. "Det nødvendige offer". 7. juni 2024.

... og til gengæld villige til at betale for uafhængighed

Samtidig tegner analysen et billede af, at danskerne vil gå langt for at forebygge sabotage og blive mere uafhængige af andre lande. Blandt forskellige initiativer er danskernes betalingsvillighed størst for at mindske afhængigheder af energiimport og for at forebygge cyberangreb. En forklaring kan være, at danskerne vurderer det mere sandsynligt at opleve konsekvenser på egen krop af sabotagehandlinger forårsaget af cyberangreb eller ustabile energipriser i forhold til egentlige militære angreb.

4. Metodeafsnit

Vi bruger den betingede værdisætningsmetode

Vi estimerer befolkningens betalingsvillighed ved at anvende den såkaldte betingede værdisætningsmetode (contingent valuation) med inspiration fra Mildemberger et. al. (2019). Metoden er én blandt flere metoder, der typisk anvendes til økonomisk værdisætning af goder, der ikke er prissat af et marked som fx miljøgoder.⁵

Der bygger på hypotetiske svar

Metoden bygger på data fra vores spørgeskemaundersøgelse og har per konstruktion den ulempe, at den bygger på hypotetiske svar frem for observeret adfærd. Fordelen er, at den gør os i stand til at måle værdien af koncepter, der ikke ellers er tilgængelige ud fra eksisterende data. Vi kan derved få et indtryk af, hvilke sager befolkningen er mere villige til at ofre sig for sammenlignet med andre. Resultaterne skal derfor tolkes med det forbehold for at de bygger på hypotetiske svar. Den betingede værdisætningsmetode er nærmere beskrevet, jf. boks 3.

Opsætning af spørgsmål kan påvirke svar

I opsætning af spørgeskemaet er der forskellige aspekter, der kan få betydning for, hvordan respondenterne besvarer spørgsmålene. Et velkendt fænomen inden for psykologien er det såkaldte *anchoring bias*, der refererer til, at et tilfældigt referencepunkt kan komme til systematisk at påvirke beslutningen om at støtte initiativet. For at mindske denne tendens præsenterer vi respondenterne for tilfældige beløb ud af de fem mulige.

Er bekymring en begrænset ressource?

Inden for litteraturen italesættes en anden psykologisk tendens, der beskrives som såkaldt *"finite pool of worry"*. Det vil sige, at der findes en endelig mængde af bekymring hos respondenterne, og hvis man skal forholde sig til flere sager ad gangen, kan bekymring for en sag fortrænge bekymring for en anden. Ifølge teorien er der en tendens til at folk bekymrer sig mere om problemer, der er nært forestående og konkrete på bekostning af problemer, der er mere fjerne og abstrakte. Et typisk eksempel, der fremhæves, er at folk bekymrer sig mindre om klimakrisen i tider med økonomisk tilbagegang i økonomien (Dreyer, J. og Damsbo-Svendsen, S, Forthcoming).

Rækkefølgen af initiativer kan have betydning

På tilsvarende vis kan man forestille sig, at respondenterne har en endelig mængde af økonomiske ressourcer til rådighed til at bakke op om sager. Det kan fx være at respondenterne har overskud til at bakke op om initiativer for 300 kr. Hvis respondenterne præsenteres for beløbet 100 kr. pr. initiativ, kan man forestille sig, at rækkefølgen af initiativerne præsenteres i har indflydelse på respondenterens valg. Det kan fx være, at initiativer i bunden af listen i lavere grad udvælges end initiativer i toppen af listen.

Derfor varierer vi rækkefølgen mellem respondenter

Da de syv forskellige initiativer er opstillet på en liste i et såkaldt *batteri*, hvor de præsenteres samtidigt, er det muligt, at beslutningen om at støtte initiativet både påvirkes af en begrænset mængde af både mentale og økonomiske ressourcer. Vi søger derfor at reducere disse tendenser ved også at variere rækkefølgen af de oplistede initiativer mellem respondenter.

⁵ DØRS (2012)

Boks 3 Beregning af den gennemsnitlige betalingsvillighed

I den betingede værdisætningsmetode (contingent valuation) spørges respondenterne direkte, om de er villige til at betale for et gode eller tiltag givet et foreslået beløb. Hertil har de mulighed for at svare enten "ja" ($s_i = 1$) eller "nej" ($s_i = 0$). Den gennemsnitlige betalingsvillighed (WTP) kan herefter estimeres, hvis vi antager, at den har følgende form:

$$WTP_i(z_i, u_i) = z_i\beta + u_i$$

hvor z_i er en række baggrundsvariable, β er en vektor af parametre og u_i er et fejledd. Det forventes, at respondenterne vil svare "ja" til spørgsmålet, så længe WTP er større end det foreslåede beløb b_i , dvs. $WTP_i > b_i$ eller med andre ord er sandsynligheden for at observere et bekræftende svar på spørgsmålet:

$$Pr(s_i = 1 | z_i) = Pr(WTP_i > b_i)$$

López-Feldman (2013) viser at denne ligning kan omskrives til noget, der svarer til at estimere en probit-model, men hvor man ud over en række baggrundsvariable også inkluderer beløbet b_i i ligningen, dvs. følgende regressionsligningen:

$$s_i = \alpha + \gamma b_i + z_i\beta + u_i$$

Denne ligning estimerer sandsynligheden for at støtte hvert initiativ som funktion af beløbet, det er forbundet at støtte initiativet med samt en række baggrundsvariable. I vores beregning har vi inkluderet variablene: køn, alder, indkomst, uddannelsesniveau, børn samt en variabel, der angiver respondenterens "bekymringsprofil".

Bekymringsprofilen er dannet ud fra svarene i spørgeskemaet om bekymringer og opfattelse af risici for krig og fjendtlige handlinger. Det er en dummyvariabel, der antager værdien 1, hvis respondenterne har svaret sandsynligt/meget sandsynligt til mindst en af de fjendtlige handlinger jf. figur 4, samt har svaret at de er bekymrede for krig i Danmark eller i Europa én gang om ugen eller oftere.

Ved hjælp af koefficienterne fra ligningen er det herefter muligt at beregne den gennemsnitlige betalingsvillighed for hvert initiativ ved at anvende følgende formel:

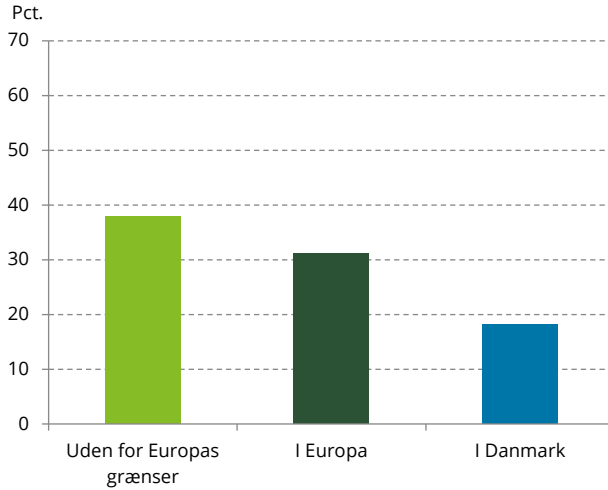
$$E(WTP_i | \bar{z}, \beta) = \bar{z}' \begin{bmatrix} -\hat{\alpha} \\ \hat{\gamma} \end{bmatrix}$$

Det er disse beløb, der fremgår af figurerne i analysen.

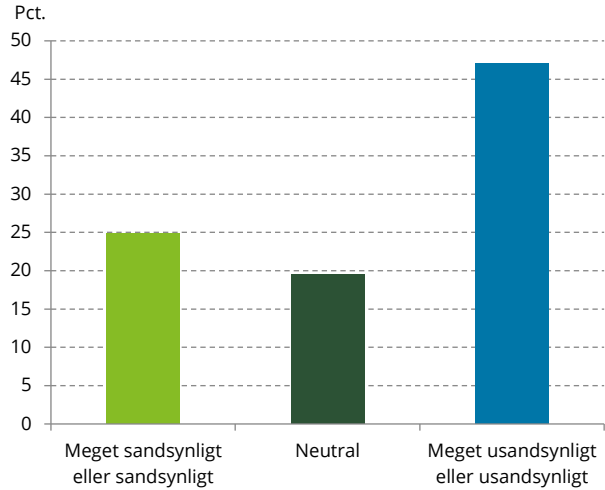
5. Bilag 1

Figur 7 Danskernes bekymringer for krig og opfattelse af sandsynlighed for militært angreb på NATO-land

Figur 2.a Andel der én gang om ugen eller oftere bekymrer sig om krig

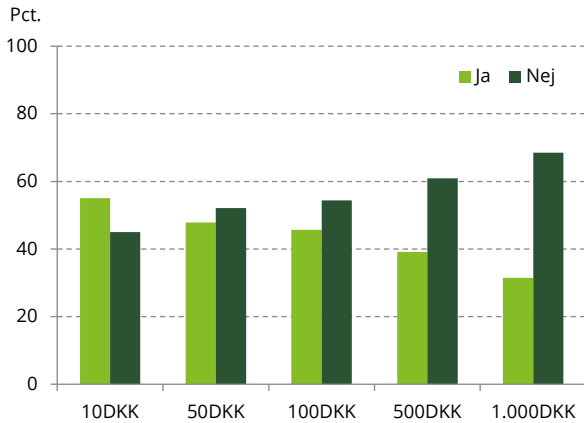
Figur 2.b Hvor sandsynligt tror du, det er, at Rusland vil indlede et militært angreb på et NATO-land (ekskl. Danmark) inden for de næste to år?

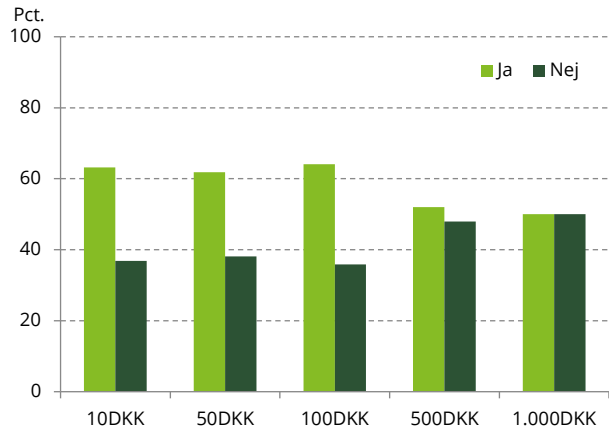
Anm.: I figur a) har vi spurgt danskerne: "Hvor ofte bekymrer du dig om krig". De viste andele er summen af de tre svarmuligheder "Hver dag", "Flere gange om ugen" og "ca. én gang om ugen". Søjlerne summerer ikke altid til 100 pct., fordi "ved ikke"-svar er udeladt.
 Kilde: Egne beregninger på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte. Se boks 1 for en uddybende beskrivelse af undersøgelsen.

Figur 8 Støtte til initiativer der er forbundet med en udgift for den gennemsnitlige danske borger

Figur 8.a Støtte militær oprustning i Baltikum

Figur 8.b Øge lønningerne i forsvaret

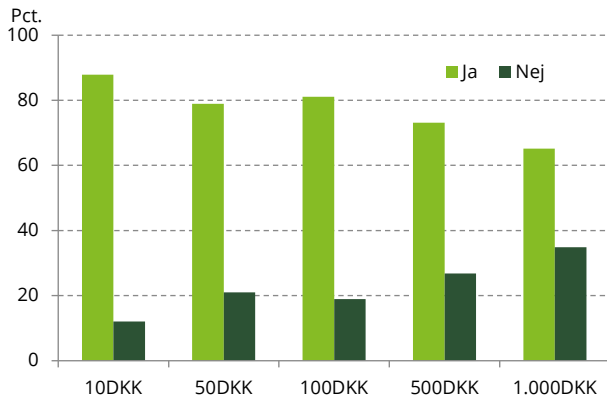

Anm.: Vi har spurgt danskerne: "For hvert af følgende initiativer bedes du vurdere, om du vil støtte regeringens forslag til initiativet, hvis hvert initiativ koster den gennemsnitlige danske borger [udgift] DKK pr. måned".
 Kilde: Spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte samt egne beregninger.

Figur 9 Støtte til initiativer der er forbundet med en udgift for den gennemsnitlige danske borger

Figur 9.a Styrke indsatsen med at forebygge cyberangreb

Figur 9.b Støtte fødevarereproduktion i EU

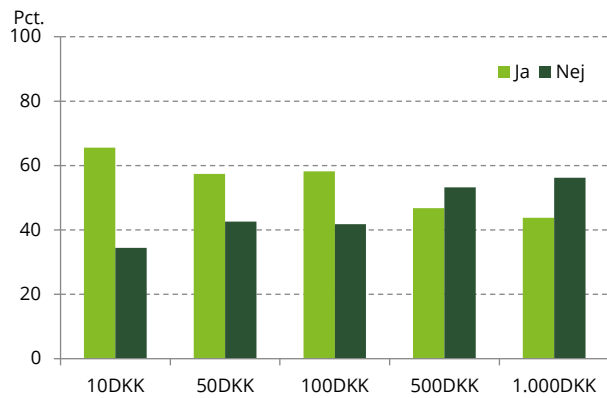
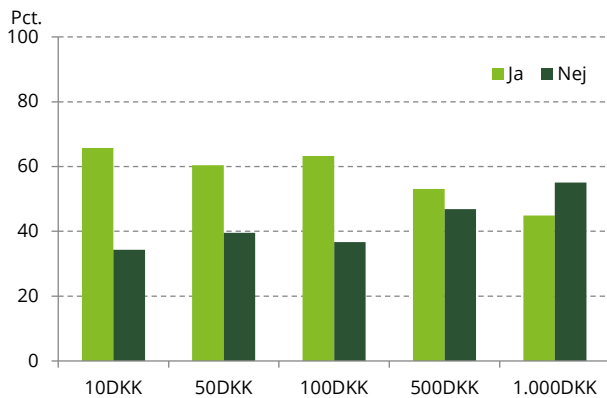
Anm.: Vi har spurgt danskerne: "For hvert af følgende initiativer bedes du vurdere, om du vil støtte regeringens forslag til initiativet, hvis hvert initiativ koster den gennemsnitlige danske borger [udgift] DKK pr. måned".

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte samt egne beregninger.

Figur 10 Støtte til initiativer der er forbundet med en udgift for den gennemsnitlige danske borger

Figur 10.a Støtte produktion af mikrochips i EU

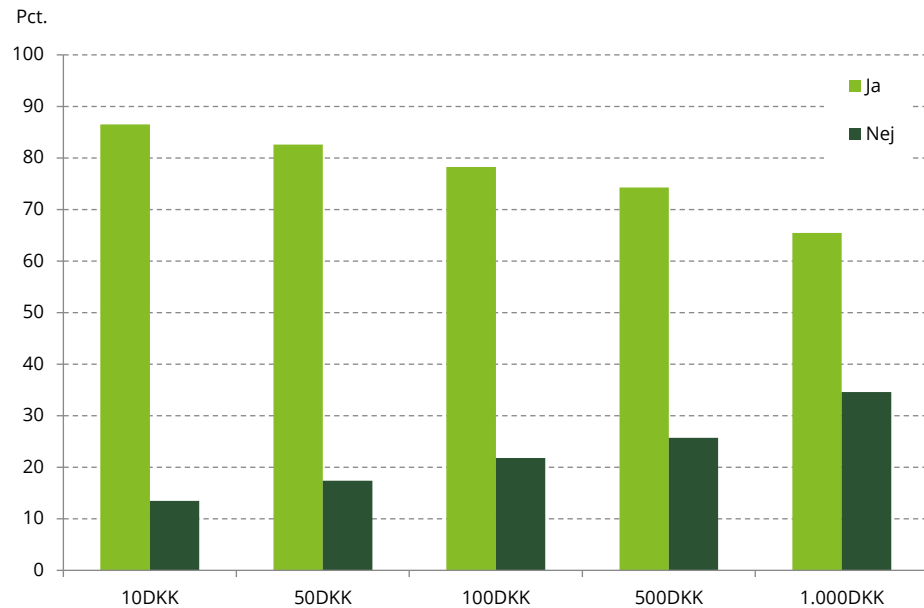
Figur 10.b Støtte produktion af våben og krigsmateriel i EU

Anm.: Vi har spurgt danskerne: "For hvert af følgende initiativer bedes du vurdere, om du vil støtte regeringens forslag til initiativet, hvis hvert initiativ koster den gennemsnitlige danske borger [udgift] DKK pr. måned".

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte samt egne beregninger.

Figur 11 Støtte til at mindske EU's afhængighed af energiimport (fx russisk gas eller olie fra Mellempøsten)

Anm.: Vi har spurgt danskerne: "For hvert af følgende initiativer bedes du vurdere, om du vil støtte regeringens forslag til initiativet, hvis hvert initiativ koster den gennemsnitlige danske borger [udgift] DKK pr. måned".

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte samt egne beregninger.

Tabel 1 Regressionsresultater fra estimering af betalingsvillighed

	Støtte militær oprustning i Baltikum	Øge lønningerne i forsvarret	Styrke indsatsen for at forebygge cyberangreb	Støtte fødevarerproduktion i EU	Støtte produktion af mikrochips i EU	Støtte produktion af våben og krigsmateriel i EU	Mindske EU's afhængighed af energiimport
Beløb	-0.000588***	-0.000406***	-0.000639***	-0.000499***	-0.000571***	-0.000542***	-0.000621***
Køn (Kvinde=1)	-0.308***	-0.174***	-0.144**	0.00588	-0.542***	-0.455***	-0.180***
Børn	-0.0606	-0.0722	-0.0205	0.0292	0.00812	-0.0336	-0.0793
Bekymret	0.238***	0.269***	0.377***	0.161***	0.375***	0.333***	0.271***
Alder	0.0167***	0.0140***	0.00817***	0.00448**	0.0174***	0.0138***	0.00830***
Under 99.999kr.	0.0153	-0.0510	0.263	-0.240*	-0.0524	0.0990	-0.0582
100.000-199.999kr.	0.144	0.0819	0.127	0.00906	0.175	0.0436	0.0383
200.000-299.999kr.	0.264**	-0.0120	-0.109	0.0128	0.161	0.0948	-0.0314
300.000-399.999kr.	0.126	0.128	0.0377	0.0592	0.177*	0.114	0.139
400.000-499.999kr.	0.137	0.256**	0.109	0.140	0.200*	0.134	0.150
500.000-599.999kr.	0.353***	0.272**	0.123	-0.0102	0.106	0.196	0.0297
600.000-699.999kr.	0.283*	0.532***	0.177	0.0948	0.394**	0.357**	0.224
700.000-799.999kr.	0.404*	0.243	0.652**	0.396*	0.317	0.335	0.222
Mere end 800.000kr.	0.479**	0.395**	0.130	0.0534	-0.00956	0.438**	-0.240
Grundskole og Gymnasie	0.0297	0.0452	-0.0728	0.123	0.117	0.204	-0.0606

Erhvervsfaglig ud- dannelse	-0.0822	-0.0293	-0.0382	-0.0266	0.00739	0.115	-0.0622
Bachelor og MVU	0.00564	-0.0711	0.128	0.107	0.232*	0.118	0.198
LVU og Ph.d.	0.252*	-0.0290	0.259	0.0536	0.487***	0.344**	0.281*
Konstant	-0.907***	-0.457***	0.436**	0.284	-0.608***	-0.550***	0.508**
Observationer	2,045	2,045	2,045	2,045	2,045	2,045	2,045

Anm.: Signifikansniveau: *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse udført af Epinion for Kraka-Deloitte samt egne beregninger.

6. Litteratur

De Økonomiske Råd, 2012. Økonomi og Miljø – Kapitel II: Biodiversitet

Dreyer, J. og Damsbo-Svendsen, S, (Forthcoming). *Anxious but Hesitant to act: The impact of Concurrent Priming of the Climate Crisis and the War in Ukraine on Public Support*. International Journal of Public Opinion Research.

López-Feldman (2013). Introduction to contingent valuation using Stata. MPRA paper 41018.

Mildenberger, M., Lubell, M. og Hummel, M. (2019). Personalized risk messaging can reduce climate concerns. *Global Environmental Change*, 55, 15–24.